

Vai VID ir privileģētais kreditors?

Nikola Ošniece, SIA "ZAB COBALT", jaunākā juriste

Šoreiz izskatīsim lietu, kurā Senāts vērtējis Valsts ieņēmumu dienesta tiesības veikt ieskaitu attiecībā uz maksātnespējīgas sabiedrības nodokļu parādu, sniegdams vērtīgas atziņas par ieskaita būtību, nodokļu maksājumu regulējumu un Valsts ieņēmumu dienesta kā kreditora tiesisko statusu. Ņemot vērā izaicinājumus, ar kuriem komersantiem jāreķinās jau tuvākā gada laikā, ļoti ticami, ka jautājumi par maksātnespējas procesiem varētu atkal kļūt aktuāli.

Lietas būtība

Senāta Administratīvo lietu departaments 2021.gada 4.novembrī pieņēma [spriedumu lietā SKA-100/2021](#) pēc maksātnespējīgas sabiedrības iesniegtās kasācijas sūdzības saistībā ar Administratīvās apgabaltiesas pieņemto lēmumu par prasības noraidīšanu.

Maksātnespējīgā sabiedrība lūdza tiesu izdot tai labvēlīgu administratīvo aktu, ar kuru šai sabiedrībai tiktu atmaksāta pievienotās vērtības nodokļa un uzņēmumu ienākuma nodokļa pārmaxsa, kuru Valsts ieņēmumu dienests (VID) novirzīja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parāda segšanai. Tiesības veikt šādu darbību VID pamatoja ar Maksātnespējas likuma (ML) [104.pantu](#), kas paredz ieskaita pieļaujamību juridiskas personas maksātnespējas procesa gadījumos, ja parādnieka un kreditora savstarpējie prasījumi radušies vismaz sešus mēnešus pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas.

Apgabaltiesa savu lēmumu pamatojusi ar faktu, ka maksātnespējīgas sabiedrības nodokļu parāds radies ML [104.panta](#) minētajā termiņā un, lai arī Civillikuma (CL) [1850.panta](#) 2.daļas 1.punkts paredz vispārēju ieskaita aizliegumu nodokļa maksājuma gadījumos, aizliegums attiecināms tikai uz nodokļu maksātāju veiktajām darbībām, bet konkrētajā situācijā piemērojams ML [104.pants](#) kā speciālā tiesību norma.

Apgabaltiesa arī uzsvēra kreditoru vienlīdzības principu, kas, lai arī neparedz absolūtu vienlīdzību starp kreditoriem, tomēr izvirza prasību nodokļu administrāciju uzlūkot tādā pašā situācijā kā citus kreditorus, kuriem saistības radušās vismaz sešus mēnešus pirms maksātnespējas

procesa pasludināšanas un kuri pirms kreditora prasības pieteikšanas var veikt vienpusēju ieskaitu.

Senāta secinājumi

Ieskaits nav pieļaujams

Visupirms Senāts, atsaucoties uz likuma "Par nodokļiem un nodevām" (likums par NN) [6.panta](#) 3.daļu un CL [1850.panta](#) 2.daļas 1.punktu, norādīja, ka ieskaits, kas saistīts ar nodokļu maksājumiem, atrodas ārpus civiltiesiskā regulējuma. Proti, ieskaits ir saistību izbeigšanas veids konkrēti privāttiesiskajās attiecībās. Ieskaitu, kas saistīts ar nodokļu maksājumiem, regulē publiski tiesiskās attiecības, tāpēc situācija vērtējama pēc nodokļu normatīvajos aktos noteiktās kārtības.

Likums par NN tieši nosaka ieskaita piemērošanas nepieļaujamību attiecībā uz nodokļu maksājumiem

Atbilstoši iepriekš minētajam, izvērtējot, vai VID kā kreditors drīkst vienpusēji izmantot ieskaitu savstarpēju saistību dzēšanai, Senāts konstatēja, ka likums par NN paredz kārtību, kādā VID ir tiesības nodokļu pārmaksu novirzīt nokavēto vai kārtējo nodokļu maksājumu segšanai. Tomēr būtiski, ka [ML](#) tiesību normās ir paredzēta speciāla kārtība, kādā gadījumos, kad parādniekam pasludināts maksātnespējas process, kreditors var gūt sava prasījuma apmierinājumu, t.i., pamatojoties uz kreditora iesniegto un administratora atzīto prasījumu, ievērojot [ML](#) noteikto kārtību. Arī šī likuma [73.panta](#) 11.daļa apstiprina iepriekš minēto, nosakot, ka nodokļu administrācijas prasījumi, kuri radušies pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas un ir tieši saistīti ar parādnieka darījumiem, kas veikti līdz dienai, kad pasludināts maksātnespējas process, ir piesakāmi kā kreditora prasījumi [ML](#) noteiktajā kārtībā.

No iepriekš minētā Senāts secināja – tā kā [ML](#) normas ir speciālās normas, kuras šajā gadījumā regulē tiesisko situāciju, [likuma par NN](#) tiesību normas attiecībā uz VID tiesībām novirzīt nodokļu pārmaksu nodokļu un nodevu parādu segšanai nav piemērojamas.

Attiecīgi, tā kā ieskaits ir saistību izbeigšanās veids tieši privāttiesiskajās attiecībās, ņemot vērā nodokļu prasījuma publiski tiesisko attiecību dabu, tas uz šādiem VID prasījumiem vispār nav pieļaujams.

VID kā kreditora tiesības

Senāts arī skaidroja: lai arī VID ir kreditors maksātnespējas procesā, tam tomēr nav piešķirtas tādas pašas kreditora tiesības kā privātpersonai, jo maksātnespējas procesā iestāde var darboties tikai savas kompetences robežās. [Likums par NN](#) tieši nosaka ieskaita piemērošanas nepieļaujamību attiecībā uz nodokļu maksājumiem.

VID kā iestāde, kura ar parādnieku atrodas publiski tiesiskās attiecībās, nav uzskatāma par tādu, kas atrodas salīdzināmos apstākļos ar kreditoriem, kuri, savukārt, ar parādnieku atrodas privāttiesiskās attiecībās.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Senāts pieņēma lēmumu atcelt Administratīvās apgabaltiesas pieņemto spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai.